

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล กรอบแนวคิด

ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยได้พัฒนาตามระบบการค้าเสรี ทำให้การพัฒนาความสามารถในการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ธุรกิจหรือผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีความสามารถในการแข่งขัน โดยการเพิ่มศักยภาพองค์ประกอบโดยรวมของปัจจัยการผลิต อันได้แก่ พุฒ วัตถุดิบ กระบวนการผลิต การตลาด การขนส่ง ระบบ Logistic เป็นต้น และด้วยยุทธศาสตร์ของชาติในอันที่จะเป็นครัวของโลก จึงได้มุ่งเน้นเป้าหมายไปยังสินค้าเกษตร และเกษตรแปรรูป

ปัจจุบันประเทศไทยมีการเลี้ยงปลุสัตว์โดยเฉพาะโคเนื้อ ซึ่งเป็นการเลี้ยงของเกษตรกรรายย่อย เพื่อเป็นอาชีพเสริมในเกือบทุกจังหวัดของประเทศ แต่ในการผลิตโคเนื้อยังประสบปัญหาในเรื่องต้นทุนการผลิตสูงเพราะขาดแคลนทุ่งหญ้าในการเลี้ยงสัตว์ ปัญหาการลักลอบนำเข้าสัตว์ตามชายแดน ทำให้เกิดโรคระบาดสัตว์ ซึ่งมีผลกระทบต่อราคาโคเนื้อภายในประเทศ ปัญหาด้านการตลาดและราคาซื้อขายที่ไม่เป็นธรรมระหว่างผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้า ปัญหาด้านการพัฒนาโรงฆ่าสัตว์ให้ถูกสุขลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานสากล เพื่อให้ผู้บริโภคได้บริโภคเนื้อโคที่สะอาดถูกสุขลักษณะและปลอดภัยต่อการบริโภค นอกจากนี้ยังต้องมีการสนับสนุนเทคนิคทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อมีความสามารถในการผลิตเนื้อโคที่มีคุณภาพทัดเทียมกับต่างประเทศได้

นอกจากนี้กระบวนการพัฒนาโคเนื้อยังขาดเอกภาพทั้งในด้านการบริหารและการจัดการของภาครัฐและเอกชน ส่วนผู้เลี้ยงรายย่อยและองค์กรการเกษตรที่จัดตั้งขึ้นตามโครงการและแผนงานต่างๆ ของรัฐไม่มีความต่อเนื่องและบรรลุผล ซึ่งหากพิจารณาในปัญหาหลักๆ ของการเลี้ยงโคเนื้อจะประกอบไปด้วยปัญหา 5 กลุ่มใหญ่ๆ คือ 1) ด้านการผลิตและมาตรการส่งเสริม 2) ด้านการนำเข้าสัตว์บริเวณชายแดน 3) ด้านการพัฒนาการตลาดและการแปรรูป 4) ด้านการปรับปรุงกฎ ระเบียบ และข้อกฎหมาย 5) ด้านการวิจัยและการพัฒนา

เนื้อโคเป็นสินค้าเกษตรชนิดหนึ่งในภาพรวมยังขาดศักยภาพในการแข่งขันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของผู้ผลิตรายย่อย จังหวัดชุมพรเป็นจังหวัดที่มีเกษตรกรประกอบอาชีพการเลี้ยงโคเนื้อ 8,823 ครัวเรือน มีจำนวนโคเนื้อ 34,140 ตัว (สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดชุมพร, 2550) ส่วนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์มีจำนวนโคเนื้อ 122,029 ตัว (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2550) ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย และเลี้ยงโคเนื้อร่วมกับการทำอาชีพเกษตรอื่นๆ กฤษณพร และภมรินทร์ (2550) ได้รายงานปัญหาของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดชุมพรว่า ร้อยละ 62 ประสบปัญหาด้านการผลิต

ร้อยละ 27.6 ประสบปัญหาด้านอาหารสัตว์ และร้อยละ 10.4 ประสบปัญหาด้านการตลาด รวมทั้งเสนอแนะให้มีการรวมตัวกันเป็นชมรมหรือสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคเนื้อในระดับจังหวัด เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการเลี้ยงโคเนื้อที่เกษตรกรประสบอยู่

โคเนื้อที่เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการบริโภคภายในประเทศเป็นหลัก มีการส่งออกโคหรือเนื้อโคจำนวนน้อยมาก ซึ่งสามารถจำแนกการผลิตโคเนื้อได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) โคฝูงหรือที่ชาวบ้านเลี้ยงโดยทั่วไป 2) โคมันหรือโคที่ได้รับการขุนระยะหนึ่งก่อนส่งฆ่าส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 3 ปี และ 3) โคขุนหรือโคที่มีสายเลือดของยุโรปผสมอยู่ด้วยซึ่งให้เนื้อคุณภาพปานกลาง - ดี ในส่วนของลักษณะโครงสร้างของตลาดจะพบว่าส่วนใหญ่เป็นตลาดที่มีผู้ซื้อน้อยรายและผู้ขายมากราย การเข้าทำธุรกิจของพ่อค้าค่อนข้างยากเนื่องจากต้องลงทุนสูง รวมทั้งอาจมีอิทธิพลของผู้ค้ารายเดิม ซึ่งตลาดโคฆ่าและค่อนข้างแคบเมื่อเทียบกับตลาดเนื้ออื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากจำนวนผู้บริโภค

ตลาดโดยทั่วไปของโคมีชีวิตจะประกอบไปด้วย 3 ลักษณะ คือ 1) ตลาดทั่วไป เป็นตลาดโคมีชีวิตของผู้เลี้ยงรายย่อยหรือฟาร์มขนาดเล็ก มีการติดต่อซื้อขายและตกลงกันหน้าฟาร์ม ส่วนใหญ่ผู้ซื้อจะเป็นพ่อค้าหรือเชิงฆ่าและภายในท้องถิ่น ส่วนใหญ่การซื้อขายจะเป็นการเหมาตัว การซื้อส่วนมากเป็นไปเพื่อการฆ่าและขายภายในท้องถิ่น 2) ตลาดนัดโค - กระบือ เป็นตลาดที่จัดตั้งโดยเอกชน ผู้ขายจะต้องนำโคไปขายยังตลาด ผู้ซื้อสามารถเลือกซื้อได้ตามจำนวนและลักษณะที่ต้องการ ส่วนใหญ่จะเป็นการซื้อเพื่อนำไปฆ่าและเลี้ยงต่อหรือนำไปขุนให้ได้น้ำหนักที่เหมาะสมสำหรับในจังหวัดชุมพรและประจวบคีรีขันธ์จะไม่พบตลาดนัดโค - กระบือ เนื่องจากมีปริมาณโคไม่มากพอ 3) ตลาดเนื้อโคขุนคุณภาพสูง ส่วนใหญ่เป็นโคเนื้อลูกผสมระหว่างพื้นเมืองและชาร์โรเลส์ หรือพื้นเมืองกับบราห์มัน ซึ่งเป็นโคที่ต้องใช้เวลาขุนนานเกิน 4 เดือนขึ้นไป

ความด้อยประสิทธิภาพด้านการตลาดของโคเนื้อ เป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การพัฒนาโคเนื้อไม่ก้าวหน้าเหมือนกับสินค้าปศุสัตว์อื่นๆ ทำให้ผู้เลี้ยงไม่เกิดความรู้สึกมั่นคงในการที่จะยึดเป็นอาชีพ และเลิกเลี้ยงไปเป็นจำนวนมาก สาเหตุน่าจะมาจาก 1) กลไกตลาดมีความซับซ้อนแต่ละขั้นตอนมีค่าใช้จ่ายสูง องค์กรเกษตรกรมีความอ่อนแอ ไม่มีอำนาจในการต่อรองทำให้เลี้ยงโคเนื้อได้ราคาต่ำกว่าเป็นจริง 2) ไม่มีการกำหนดเกรดและมาตรฐานที่ชัดเจน ทำให้ไม่สามารถสร้างความแตกต่างด้านราคาระหว่างเนื้อที่มีคุณภาพต่างกัน ทำให้ขาดแรงจูงใจในการพัฒนาการผลิตโคเนื้อ 3) การขาดแคลนโรงฆ่าและชำแหละที่ได้มาตรฐาน โรงฆ่าในปัจจุบันมีความสกปรก ไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่มีการตรวจสอบให้ถูกต้องจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการขาดความน่าเชื่อถือของคุณภาพเนื้อ ทำให้สถานบริการต่างๆ เช่น ภัตตาคาร โรงแรมต้องสั่งเนื้อโคนำเข้าจากต่างประเทศ 4) ราคา

โคเนื้อไม่มีความเสถียร หรือไม่มีการปรับตัวขึ้นตามภาวะทางเศรษฐกิจ และต้นทุนการผลิต ซึ่งส่งผลต่อแรงจูงใจของการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกร

กลุ่มของเกษตรกรที่ประกอบอาชีพการเลี้ยงโคเนื้อที่ประสบความสำเร็จ เช่น สหกรณ์การเลี้ยงปศุสัตว์ ทร.ป.กลาง โพนยางคำ จำกัด จังหวัดสกลนคร เป็นสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จในการผลิตเนื้อโคขุนคุณภาพสูง สามารถสร้างตราสัญลักษณ์สินค้า (Brand) เป็นของกลุ่มเองได้ ทั้งนี้โดยทั่วไปการจัดตั้งกลุ่มมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมกันจัดหาปัจจัยการผลิต และรวมกันทำการตลาด เพื่อให้มีอำนาจต่อรอง และลดต้นทุนการผลิต สำหรับเงื่อนไข และปัจจัยของความสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับทั้งปัจจัยภายในและภายนอกกลุ่ม เช่น การมีส่วนร่วมของสมาชิก การส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น นอกจากการรวมกลุ่มกันในกลุ่มผู้ประกอบการเลี้ยงโคเนื้อแล้ว การรวมกันเป็นเครือข่าย (Cluster) หรือการเป็นพันธมิตรกับกลุ่มผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) ของการผลิตเนื้อโค จะเป็นการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน สร้างมูลค่าเพิ่ม สนองตอบความต้องการของตลาด และสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับผู้บริโภคแบบยั่งยืนได้

ความหมายของ Supply chain management คือ ปฏิสัมพันธ์ของการจัดการกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุปทานของสินค้าและบริการ โดยการปฏิสัมพันธ์จะมีลักษณะเชิงบูรณาการ โดยมีเป้าหมายในการที่จะสร้างมูลค่าเพิ่ม และสนองตอบต่อความต้องการของตลาด การผลิต การกระจาย และการส่งมอบสินค้า และรวมถึงการสื่อสารสนเทศของข้อมูลและข่าวสาร โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะลดต้นทุนรวมของธุรกิจและเพิ่มศักยภาพของการแข่งขัน จะเห็นได้ว่า Supply chain management เกี่ยวข้องกับกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือทางธุรกิจ ตั้งแต่แหล่งของวัตถุดิบต้นน้ำ (Up stream source) จนถึงการส่งมอบสินค้าและบริการปลายน้ำ (Down stream customers) ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ จะครอบคลุมถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการให้ได้มาซึ่งวัตถุดิบ กระบวนการส่งเสริมกิจกรรมทางการตลาดและการผลิต รวมถึงกระบวนการเคลื่อนย้ายสินค้าจนถึงมือผู้ต้องการสินค้า ทั้งนี้ อันนำมาซึ่งความสามารถในการแข่งขันที่เหนือกว่า ทั้งนี้ ภารกิจสำคัญของ Supply chain management จะมุ่งให้ลูกค้าเกิดความพอใจสูงสุด โดยเน้นในเรื่องประสิทธิผลเชิงต้นทุน และผลตอบแทนทางธุรกิจ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ของการจัดการกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ห่วงโซ่อุปทานของการผลิตผลิตภัณฑ์จากเนื้อโคในจังหวัดชุมพร และประจวบคีรีขันธ์ โดยครอบคลุมตั้งแต่การผลิตโคเนื้อมีชีวิต สถานภาพการผลิตในปัจจุบัน ธุรกิจที่เกี่ยวข้อง ตลาดโคมีชีวิต ผลิตภัณฑ์ แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ โครงสร้างตลาดและช่องทางการจำหน่าย ความต้องการของผู้บริโภค การจัดการ Logistic และการจัดการ By product จากการผลิตและการชำแหละโค บทบาทขององค์กรที่

เกี่ยวข้อง การพัฒนาเครือข่าย เพื่อนำไปพัฒนาการจัดการ Supply chain ของการผลิตเนื้อโคที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม สนองตอบความต้องการของตลาด ลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานภาพการผลิตและการตลาดโคเนื้อและเนื้อโคในจังหวัดชุมพร และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของโซ่อุปทาน กิจกรรมต่างๆ และการบริหารจัดการภายในองค์ประกอบ ช่องทางการตลาด และต้นทุนและมูลค่าเพิ่มของการดำเนินกิจกรรมขององค์ประกอบในโซ่อุปทาน โคเนื้อและเนื้อโค

1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาจะทราบถึงสถานภาพการผลิต และการตลาดโคเนื้อและเนื้อโคในจังหวัดชุมพร และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และจะได้ภาพของโซ่อุปทานของโคเนื้อและเนื้อโคของจังหวัดชุมพร และประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งอาจมีระบบบริหารจัดการที่แตกต่างกัน รวมถึงต้นทุนและผลตอบแทนที่เกิดขึ้นในแต่ละส่วน และตลอดห่วงโซ่อุปทาน รวมถึงต้นแบบการจัดการโซ่อุปทานที่เหมาะสม ที่คำนึงถึงการเพิ่มประสิทธิภาพ ลดต้นทุนการผลิต และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการผลิตโคเนื้อในจังหวัดชุมพร และประจวบคีรีขันธ์

1.4 กลุ่มเป้าหมายที่คาดว่าจะได้รับประโยชน์

1. กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ ในจังหวัดชุมพร และประจวบคีรีขันธ์
2. ผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวข้องทั้งหมดใน Supply chain ของการผลิตเนื้อโค ผลิตภัณฑ์จากเนื้อโค และธุรกิจที่เกี่ยวข้อง
3. หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนในการพัฒนาการเลี้ยงโคเนื้อ หรือการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในจังหวัดชุมพร และประจวบคีรีขันธ์